

УДК 338.512:69

ІНФОРМАЦІЙНА СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ НА БУДІВЕЛЬНО-МОНТАЖНІ РОБОТИ

Топоркова О.А., к.е.н.

*Дніпропетровський національний університет
залізничного транспорту імені ак. В.Лазаряна*

Стаття присвячена актуальному питанню удосконалення системи управління витратами за допомогою інформаційної моделі їх деталізації. Розглянуто організацію обліку витрат з урахуванням технологічної специфіки будівельних підприємств. Акцент зроблено на систематизації складових певного виду робіт або замовлення, наголошено на необхідності здійснення їх вартісної оцінки паралельно зі складанням графіку виконання робіт. Доведено, що моделювання системи управління витратами з урахуванням їх аналітичної деталізації сприятиме прозорості процесу калькулювання та можливості коригування певного замовлення згідно економічних інтересів сторін.

Ключові слова: управління, витрати, будівельно-монтажні роботи, собівартість, інформаційна система.

The article is devoted to the topical issue – the improvement of cost management system with the help of their informational detailed model. The account allows system with the technological specificity for the building enterprises is considered. The emphasis is on the systematization of the certain type of work components or order, emphasized the need for the implementation of its valuation in parallel with a schedule of execution works. It is proved – the design of the management expenses system taking into account their analytical detailing will assist the transparency of the calculation process and the possibility of certain order adjustment in accordance with the economic interests of the parties.

Keywords: management, expenses, building and assembly jobs, cost price, informative system.

Актуальність проблеми. За ринкових умов господарювання успіх виробничої діяльності певного підприємства залежить від своєчасності, виваженості та оперативності управлінських рішень, що ухвалюються з використанням нових методів та інструментів, спрямованих на інформаційно-аналітичну підтримку менеджменту підприємства. Всебічний аналіз та оцінка структури й рівня витрат дає можливість мобільно оперувати категорією собівартості продукції з метою викори-

стання облікової інформації для різних потреб управління. Організація обліку з урахуванням технологічної специфіки має безпосередній вплив на ефективність аналізу витрат, відповідно узгодження витрат з певним об'єктом є необхідною умовою калькулювання собівартості. Об'єктом бухгалтерського обліку витрат з метою визначення собівартості будівельно-монтажних робіт може бути окремий вид робіт, окрема споруда або договір. На правильність визначення собівартості об'єкта обліку суттєво впливає: склад виробничих витрат; науково обґрунтоване розмежування цих витрат за змістом і призначенням, місцями виникнення, центрами відповідальності, за об'єктами витрат та окремими виробами; система організації первинного обліку витрат і виконаних робіт; забезпеченість підприємства технічними засобами реєстрації, підрахунку та відображення виробничих витрат. Зведена інформація щодо рівня собівартості окремого об'єкта формується внаслідок послідовно організованої системи управління витратами, що зумовлює актуальність даної проблеми.

Аналіз останніх наукових досліджень. Питанням організації обліку витрат у будівельних організаціях та калькулювання собівартості будівельно-монтажних робіт присвячені праці таких сучасних дослідників як Верхоглядової Н.І. [2], Гика В.В. [3], Рассулової Н.В. [7], Ягмур К.А. [9]. Безпосередньо інформаційні системи управління витратами досліджували Бандура З.В. [1], Мокроусова Т.О. [5], Олійниченко О.М. [6], Самородова Н.М. [8]. Але питання синтезу специфіки будівельної організації та об'єктів обліку в межах уніфікованої інформаційної системи залишається дискусійним.

Мета роботи – формування інформаційної моделі управління витратами будівельної організації з урахуванням результатів попереднього моніторингу та узгодження економічних інтересів сторін.

Викладення основного матеріалу дослідження. Управління – це завжди компроміс між очікуваннями суб'єкту управління, можливостями об'єкту та станом зовнішнього середовища. У свою чергу кожний такий компроміс – це результат співставлення інформації, що характеризує боки компромісу. Отже, для повноцінного управління необхідний інформаційний обмін між апаратом управління та виробничо-господарськими підрозділами будівельної організації [9, с. 269].

Важливе місце в створенні необхідної та достатньої системи інформаційного забезпечення займає розмежування рівнів управління. Практично для кожного рівня управління створюється своя раціональна інтегрована інформаційна система з чітко визначеними потоками інформації, необхідність та достатність яких необхідно визначити [1, с. 57-58].

Специфіка будівельного виробництва, а саме: різноманітність об'єктів обліку, організаційна незалежність окремих підрозділів, довготривалість виконуваних робіт потребує наявності певного інформаційного обміну для забезпечення ефективності управлінських рішень, що ухвалюються, насамперед, на рівні стратегічного управління підприємством.

Основними задачами обліку витрат, як складової стратегічного менеджменту є: інформаційне забезпечення процесу ухвалення рішень, створення і підтримка на відповідному рівні бази для ціноутворення, отримання даних щодо результатів діяльності підприємства, контроль за економічною ефективністю діяльності підприємства, розрахунок вартісної оцінки для статей балансу.

Завдання виробничого обліку – отримати інформацію про хід виробничого процесу в окремій господарській системі за допомогою мікроекономічного аналізу і відобразити її з метою ухвалення точних управлінських рішень з урахуванням специфіки діяльності будівельної організації, до яких можна віднести:

- визначення оптимальної виробничої програми, переліку будівельно-монтажних робіт (БМР) та ранжирування замовлень;
- визначення верхньої допустимої ціни закупівлі сировини, будівельних матеріалів, паливно-енергетичних ресурсів;
- встановлення оптимальних цін на БМР та окремі замовлення;
- вибір альтернативи: власне виробництво або закупівля напівфабрикатів і комплектуючих;
- об'єктивна оцінка роботи відповідальних осіб.

Збираючи й аналізуючи інформацію про виробничі витрати будівельної організації, варто оцінити внутрішні можливості виробництва та порівняти їх з умовами, що диктує ринок. При цьому потрібно врахувати можливі обсяги виробництва і складські запаси, рівень витрат підприємства та інші дані (структуру витрат, динаміку окремих статей, їхню залежність від внутрішніх та зовнішніх чинників), які стосуються

виробничого процесу та рівня собівартості БМР. Уся зазначена інформація являє собою інформаційні потоки, згруповані за певними ознаками.

Поняття «інформаційні потоки», в загальному розумінні, є сукупністю циркулюючих на підприємстві відомостей, необхідних для підготовки, прийняття та контролю реалізації управлінського рішення. Такі відомості можуть існувати у вигляді усних повідомлень та паперових або електронних документів, які на практиці формуються у систему усного інформування (у формі доповідей, засідань, нарад, бесід з підлеглими, консультантами тощо), систему паперового документообігу та комп'ютеризовану (автоматизовану) інформаційну систему відповідно. Звідси очевидно, що інформаційні потоки на підприємстві здійснюються за допомогою основних видів інформаційних технологій: усної, письмової та комп'ютеризованої (тобто комп'ютерної та телекомунікаційної технологій). Як правило, комп'ютерні інформаційні системи частково замінюють або дублюють усну та паперову систему інформування [6, с. 39].

Для прийняття оптимальних управлінських рішень необхідно знати величину витрат і перш за все чітко розуміти інформацію про виробничі витрати. Аналіз витрат допомагає виявити ефективність і визначити оптимальний розмір витрат, перевірити якісні показники роботи, правильно встановити ціни, регулювати та контролювати витрати, планувати рівень прибутку і рентабельності виробництва [8, с. 213].

Для прийняття рішень у сфері управління витратами будівельного підприємства необхідною умовою є наявність певної інформації, своєчасність й достатність якої могли б забезпечити оптимальність та результативність управлінських рішень. Основними складовими управлінського процесу на підприємстві, є: оперативна інформація про послідовність і виконання окремих будівельно-монтажних робіт; реєстрація первинної оперативної інформації щодо кожного виду БМР; передача й обробка оперативної інформації; прийняття рішень на основі обробки оперативної інформації; видача командних вказівок на основі прийнятого рішення.

Облік у будівництві ґрунтується на тих самих принципах, що й облік виробництва промислової продукції. За характером будівництво можна віднести до типу виробництва в якому застосовують позамовний метод обліку витрат, на який суттєво впливають особливості технології, організації та управління будівельним виробництвом, контролю за виробничими процесами та якістю будівництва [3].

Найважливішим джерелом інформації для здійснення процедури управління витратами є розклад (графік) виконання будівельно-монтажних робіт за певним замовленням. Ціни на трудові ресурси, устаткування та сировину змінюються у часі. Загальновиробничі витрати зазвичай пропорційні тривалості виконання замовлення, яка, насамперед, залежить від обсягу кожного виду робіт та потужності підрозділу, що виконує ці роботи. Відповідно, паралельно зі складанням розкладу БМР необхідно виконувати їх вартісну оцінку. Таким чином, складові певного замовлення – це: ресурси, час виконання робіт, вартість цих робіт. Управління витратами має враховувати усі зазначені складові.

Система управління витратами має містити наступні процеси: деталізація робіт замовлення; оцінка вартості окремих робіт та замовлення в цілому, спираючись на структуру замовлення; структуризація рівня витрат за окремими видами робіт; складання кошторису замовлення; контроль собівартості замовлення, систематичне зіставлення фактичних витрат з кошторисними та розробка заходів коригуючого та попереджувального змісту.

Статті витрат згідно кошторису мають являти собою інструмент управління і мають застосовуватися для збору інформації щодо фактичного рівня витрат виконаних робіт та порівняння їх з кошторисними. Також їх необхідно використовувати при плануванні витрат часу та вартості, оскільки вони містять акумулюючи інформацію щодо видів БМР, які виконані окремими підрозділами.

Контроль достовірності звітних даних щодо собівартості виробництва виконується за допомогою логічних методів, які визначають не лише повноту й достовірність фактичних витрат, але й обґрунтованість і правильність включення до собівартості продукції витрат, безпосередньо пов'язаних з її виробництвом та збутом.

Для ефективної організації управління витратами необхідно застосовувати економічно обґрунтовану класифікацію витрат за різними класифікаційними ознаками. Це допоможе не тільки краще планувати і враховувати витрати, але і точніше їх аналізувати, а також виявляти визначені співвідношення між окремими видами витрат і обчислювати ступінь їхнього впливу на рівень собівартості і рентабельності виробництва. Важливість вивчення класифікації витрат обумовлено тим, що вона лежить в основі багатьох управлінських процедур: калькулювання

собівартості продукції; розподілу непрямих витрат між окремими видами продукції та центрами відповідальності; розробки системи матеріального заохочення; планування та контролю за витратами [5, с. 31].

Інформацію щодо собівартості замовлення також доцільно диференціювати за:

- об'єктами витрат;
- видами витрат;
- змістом і структурою БМР;
- термінами виконання та періодами;
- структурою використовуваних бухгалтерських рахунків;
- відповідальним виконавцями.

Об'єктом витрат є кожен вид БМР та замовлень, що виконується структурними підрозділами підприємства, який безпосередньо отримує споживач, і, на який у підсумку потрапляють ці витрати. Класифікація об'єктів витрат залежить від внутрішньовиробничої структури підприємства, а при встановленні об'єктів виручки, якою є реалізоване клієнтам замовлення (окремий вид БМР), від запиту ринку. Для виробничого планування представляє інтерес класифікація продукції, а для планування збуту – групування по замовниках.

Об'єктом витрат будівельних підприємств можуть бути: окремі види будівельно-монтажних робіт; об'єкт будівництва; договір будівельного підряду [4]. Регістром обліку виконаних будівельно-монтажних робіт у натуральному та вартісному вимірі є журнал обліку виконаних робіт форма. Дані журналу обліку є підставою для складання Акту приймання виконаних будівельних робіт і Довідки про вартість виконаних будівельних робіт та понесені витрати. Інформація, що міститься у зазначених документах, використовується для розрахунків із замовником за виконані будівельні роботи та для складання фінансової та статистичної звітності у будівництві.

Відповідно до об'єктів витрат розрізняють:

- собівартість окремих видів будівельно-монтажних робіт – це витрати будівельної організації, пов'язані з виконанням окремих видів будівельно-монтажних робіт на одному або декількох об'єктах будівництва, за одним або декількома договорами підряду на їх спорудження;
- собівартість об'єкта будівництва – це прямі матеріальні витрати,

прямі витрати на оплату праці, інші прямі витрати, а також змінні загальновиробничі та постійні розподілені загальновиробничі витрати, пов'язані з виконанням будівельно-монтажних робіт на конкретному об'єкті будівництва за весь період його будівництва;

- собівартість робіт за договором будівельного підряду – це, відповідно, витрати за таким договором.

Показники собівартості одиниці продукції (робіт або послуг) широко використовуються у різноманітних економічних розрахунках. Так, за їх допомогою визначається ефективність певного технологічного процесу, здійснюється оцінка виконання планових завдань щодо собівартості як по підприємству в цілому, так і за окремими виробничими підрозділами, забезпечується управління виробництвом, виконуються розрахунки економічної ефективності організаційно-технічних заходів.

Ефективне інформаційне забезпечення дозволить підвищити ефективність управління підприємством в цілому, а також сприятиме можливості гнучкого реагування на будь-які зміни як на рівні підприємства, так і рівні зовнішнього середовища. Відповідно, системі управління витратами можна представити у вигляді сукупності інформаційних потоків (рис 1).

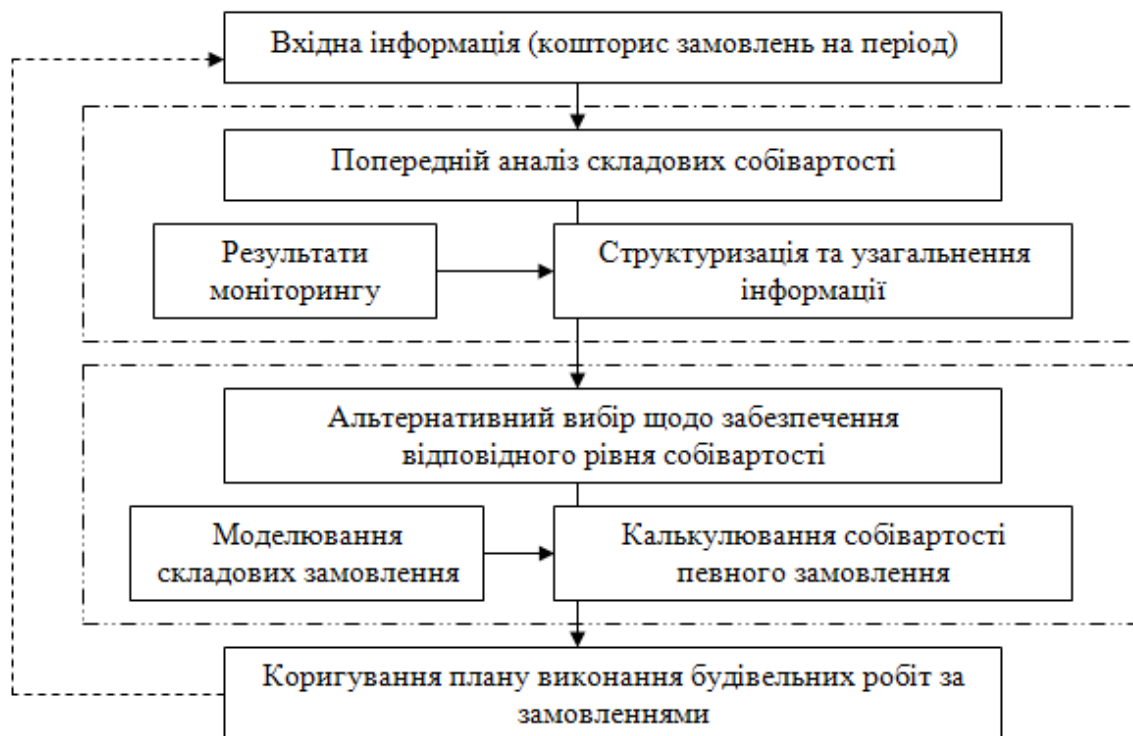

Рис. 1. Інформаційна модель управління витратами будівельної організації

На стадії попереднього аналізу з урахуванням кошторису витрат та

результатів моніторингу щодо зовнішнього оточення підприємства та його виробничих технологій відбувається аналітична обробка інформації для забезпечення даними наступної стадії.

На стадії альтернативного вибору на основі структурованої та узагальненої інформації відбувається моделювання складових замовлення з урахуванням ресурсів підприємства та вимог замовника з одночасним підрахунком рівня витрат.

Система управління витратами передбачає ухвалення тих чи інших управлінських рішень, які повинні базуватися на точних економічних розрахунках, глибокому і всебічному економічному аналізі. Економічна доцільність усіх організаційних, технічних або технологічних заходів має бути обґрунтована. Прийняття оптимальних управлінських рішень потребує постійного аналізу різних варіантів економічних параметрів. Основою ухвалення рішень щодо дієвості системи управління витратами підприємства є аналітична деталізація витрат. Моделювання складових замовлення з урахуванням аналітичної деталізації витрат сприятиме прозорості процесу калькулювання та можливості коригування такого замовлення згідно економічних інтересів сторін.

Далі, при необхідності, відбувається коригування плану виконання будівельних робіт за замовленнями. Контроль виконання кошторису здійснюється на основі зворотного зв'язку – фактичних даних щодо рівня витрат за певним замовленням та ефективності функціонування виробничо-економічної системи підприємства.

Для обробки інформації щодо складових та собівартості певного замовлення у будівництві доцільно використовувати спеціалізовані аналітичні системи. Серед інформаційних систем, здатних суттєво підвищити ефективність управління витратами, варто відмітити системи управління ефективністю бізнесу, а саме: Business Performance Management, DPM, які дозволяють визначити стратегічні цілі й потім оцінювати й управляти діяльністю по досягненню поставлених цілей при оптимальному використанні наявних ресурсів, що для будівельних організацій є вельми актуальним.

Висновки. Таким чином, процедура управління витратами є безперервним процесом, який починається з формулювання ідеї, деталізується в ході розробки точніших та детальніших планів і продовжується про-

тягом виконання замовлення. Використання моделювання у поведінці виробничо-економічної системи та вивчення можливих виробничих ситуацій дозволить своєчасно здійснити необхідні коригування, а застосування сучасних інформаційних технологій дозволить оптимізувати процес управління витратами будівельних організацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бандура З. Л. Формування інформаційних облікових потоків управління витратами виробництва : дис. ... кандидата екон. наук : 08.06.04 / З. Л. Бандура. – Львів, 2003. – 213 с.
2. Верхоглядова Н. І. Фінансовий облік і калькулювання собівартості будівельно-монтажних робіт / Н. І. Верхоглядова, В. В. Дрей, Ю. С. Примуш // Економічний простір. – 2012. - № 57. – С. 263-268.
3. Гик В. В. Вплив організаційно-технологічних особливостей будівництва на методику та організацію обліку витрат [Електронний ресурс] / В. В. Гик // «Економічні науки». – Серія «Облік і фінанси». – Випуск 8 (29). – Ч. 2. – 2011. – Режим доступу до журн. : www.nbuv.gov.ua/portal/soc.../26.pdf
4. Методичні рекомендації з формування собівартості будівельно-монтажних робіт: Приказ Мінрегіонбуду від 31.12.2010 N 573. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zhilpro.org.ua/news>.
5. Мокроусова Т. О. Управління витратами підприємств машинобудування: дис. ... кандидата екон. наук: 08.00.04 / Т. О. Мокроусова. – Донецьк, 2007. – 235 с.
6. Олійниченко О. М. Інформаційне забезпечення як важлива складова процесу підготовки, прийняття та контролю реалізації управлінського рішення на підприємстві / О. М. Олійниченко // Економіка харчової промисловості. – 2010. – № 3. – С. 38-42.
7. Рассулова Н. В. Організація та методика обліку витрат на виробництво будівельної продукції: монографія / Н. В. Рассулова, К. А. Ягмур ; МОНМС України, Донец. нац. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського. – Донецьк, 2011. – 242 с.
8. Самородова Н. М. Обліково-аналітичне забезпечення управління витратами підприємства / Н. М. Самородова, А. І. Щербак, Л. А. Касян // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2012. – № 1(13). – С. 212-214.
9. Ягмур К. А. Організація обліку витрат на виробництво за центрами відповідальності в будівельних організаціях [Електронний ресурс] / К. А. Ягмур // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. – Міжнародний збірник наукових праць. – Випуск 1(13). – 2009. – С. 269-281. – Режим доступу до журн. : www.nbuv.gov.ua/PORTAL/soc_gum/ptmbo/2009_1/stat30.pdf